

Innovaatio ja adaptaatio puolustusjärjestelmän kehittämisen ajureina

Käsityksemme asioiden käyttökohteista muuttuvat uusien toimintatapojen seurauksena. (Kuva: Puolustusvoimat)

Puolustusjärjestelmän kehittämisen ymmärretään tuovan jonkinasteista muutosta olemassa oleviin päämääriin, organisaation rakenteisiin sekä vallitseviin käsitteisiin sotatieteestä ja -taidosta. Itse muutoksen luonne ja kehitys voidaan kuitenkin ymmärtää eri tavoin sen mukaan, mistä ja miten uusi tieto koostetaan. Tämän artikkelin tavoitteena on herättää kysymyksiä siitä, mikä ohjaa nykyistä puolustusjärjestelmän strategista suunnittelua ja kehittämistä.

Eriäviä kehityssuuntauksia

Nykyisin puolustusjärjestelmän kehittäminen voidaan jakaa karkeasti ainakin kahteen eri lähestymistapaan, adaptiiviseen ja innovatiiviseen. Adaptiiviselle kehitykselle luonteenomaista on tuottaa hiljattaisia muutoksia muun muassa taktiikkaan, tekniikoihin, rakenteisiin ja kalustoon suorituskykyjen parantamiseksi. Ongelmat pyritään siis ratkaisemaan mahdollisimman tehokkaasti ja loogisesti saatavilla olevan tiedon avulla. Tietoa kerätään myös taistelu- ja sotaharjoituksista, jotka sisältävät teoreettiset viitekehykset ohjesääntöjen päivittämiseksi.

Olemassa olevien rakenteiden ja normien parantamisen sijasta innovatiivinen kehitys kuvastaa niiden ideoiden, viitekehysten tai menetelmien käyttöönottoa, jotka pyrkivät ratkaisemaan ongelmat uudenvälisin keinoin tai vaihtoehtoisesti luomaan kokonaan uusia toiminnan alueita. Radikaalit uudistukset tai muutokset ymmärretäänkin innovaatioina. Käsite usein virheellisesti rinnastetaan keksintöihin, vaikka kyseessä on enemminkin toiminnan kehittäminen tai tehostaminen. Innovatiivinen kehitys ulottuu kuvatus ongelman ulkopuolelle kyseenalaistamalla ongelmaa monesta eri näkökulmasta, kun taas adaptiivinen kehitys pyrkii vastaamaan haasteisiin kuvatus ongelman kautta.

Innovaation ja adaptaation lisäksi puolustusjärjestelmän kehittämisen suunnittelu voi olla myös jäljittelevää, jolloin muutospaineisiin vastataan omaksumalla muiden toimijoiden rakenteita, käytäntöjä tai kehitysmalleja. Tämä on erityisesti pienten valtioiden ja toimijoiden hyödyntämä lähestymistapa, sillä sen nähdään usein vaativan toimijoilta suhteessa vähemmän resursseja. Sotien jälkeisessä suunnittelussa on vallinnut vahva uhkalähtöinen asetelma, jossa pyrkimyksenä on reaktiivisesti vastata uusiin haasteisiin suorituskykyjen kehittämiseksi. Innovatiivisuus osittain väärin

ymmärrettynä on nähty teknologiakeskusten johtamana alana, jota puolustusjärjestelmän kehitys seuraa adaptiivisesti jälkijunassa.

Määritelmän mukaisesti sotilaalliset innovaatiot muuttavat huomattavasti sotilasorganisaatioiden toimintaa kentällä ja parantavat operatiivista tehokkuutta. Kyseinen käsitys korostaa sotilaallisten innovaatioiden muutoskeskeisyyttä mutta samalla vahvaa sidonnaisuutta käytäntöön. Vastavasti sotilaallisessa kontekstissa keskeistä on proaktiivinen toiminta, sillä se pakottaa muut reaktiiviseen asemaan. Perinteisesti disruptiiviset sotilaalliset innovaatiot kategorisoidaan teknologisten, organisaationaalisten ja makrososiaalisten ulottuvuuksien kautta. Teknologian merkitystä korostetaan, vaikka organisaationaaliset ja makrososiaaliset tekijät saattavat lopulta ilmetä tärkeämmiksi osa-alueiksi silloin, kun kuvataan kehittyneitä sotilaallista toimintakykyä. Teknologia itsessään ei siis ole riittävä sotilaallisten haasteiden kohtaamiseksi. Usein innovaatioiden keskiössä ovat uudet toimintatavat, vaikka niitä usein mahdollistetaan teknologian avulla. Ilman uusia toimintatapoja on haastavaa väittää uudistusten olevan luonteeltaan innovatiivisia.

Muutoshasteita

Sotilaallisessa kontekstissa virheisiin liittyvät inhimilliset ja poliittiset kustannukset tuottavat ymmärrettävästi varovaisuutta innovoinnissa. Yleisimpiä selityksiä siitä, miksi sotilaalliset organisaatiot tuottavat innovaatioita hitaasti, ovat esimerkiksi organisaatiokulttuuri ja institutionaaliset luonteenpiirteet. Haasteena on, kuinka sovittaa yhteen innovaation vaatimia olosuhteita ja sotilaallisen ympäristön erityispiirteitä. Prosessina innovaatio perustuu vahvasti erilaisten näkökulmien väliseen yhteistyöhön ja avoimeen keskusteluun, joka on usein haaste hierarkkisissa yhteisöissä.

Liika innovatiivisuus voi yhteistoimintaan perustuvassa toiminnassa koitua jopa haitalliseksi, mikäli se tuottaa suorituskykykuiluja toimijoiden välille. Yhteistoimintakyky on keskeinen tekijä esimerkiksi kansainvälisissä operaatioissa. Merkityksen korostuminen voi johtaa tilanteisiin, joissa toimijat tietoisesti valitsevat olla uudistumatta säilyttääkseen tämän kyvyn. Näin ollen puolustusjärjestelmän suunnitelmallinen kehittäminen saattaa ajautua mielenkiintoiseen tilanteeseen, jossa tavoitteena on proaktiivinen toiminta, mutta sotilaallisen kontekstin erityispiirteet ajavat puoltamaan reaktiivisuutta. Huomiota tulisi kiinnittää adaptiivisen kehityksen rooliin osana kansainvälistä turvallisuuspolitiikan valtasuhdepeliä, mikäli innovatiiviset ja proaktiiviset muutokset ohjaavat kehityksen suuntaa ja tahtia.

Taktista keinovalikoimaa

Vaikka Suomen turvallisuuspolitiikka noudattaa neutraalin aseman säilyttämiseksi nimettyjä periaatteita, voidaan

innovaatiosta hyötyä myös puhtaasti puolustuksellisuutta puoltavassa kehittämisessä. Esimerkiksi talvisotaa edeltänyt Suomen sotastrategia rakentui pääasiassa kahden ammatillisesti laaditun puolustus suunnitelman varaan. Hyökkäyksellisen suunnitelman VK1 strategisena päämääränä oli mahdollisimman aikainen vastahyökkäys ja venäläisten joukkojen pysäytys sekä 'lyöminen' Karjalan kannaksella. Sen sijaan puolustuksellinen VK2, jonka päämääränä oli torjua neuvostojoukkojen hyökkäys kantalinnoitetussa pääasemassa, sai voimasuhteisiin ja tilannearvioihin perustuen enemmän painoarvoa 1930-luvun yleisesikunnassa. Talvisodan syttyessä 30. marraskuuta vuonna 1939 myös keskeneräiseksi jäänyt "VK Karjalan kannas" otettiin käyttöön improvisoiden kahden edellä mainitun suunnitelman lisäksi.

Talvisotaa edeltävänä ajanjaksona voimasuhteita tulkitsemalla todettiin W. H. Halstin sanoin, että "suomalaiset parhaassakin tapauksessa voivat kestää vain tietyn ajan". Käännettiinkö tämä tietoisuus omasta ajallisesta haavoittuvaisuudesta lopulta voitoksi tiedostamalla myös vastustajaa koskeva sama haavoittuvuus talviolosuhteissa?

Sotahistorian dosentti Pasi Tuunaisen mukaan suomalaisen sotataidon tavaramerkkinä tunnettu mottitaktiikka on erinomainen esimerkki eräänlaisesta taktisesta innovaatiosta, jolla talvisodan aikaan kyettiin tasoittamaan voimasuhteita. Kyseisessä toimintamallissa ratkaisevaa ei ollut uusi teknologia tai kalusto, vaan keskeisimpänä elementtinä olivat uudet toimintatavat.

Yksinoikeudet ainutlaatuisuuteen

Arkiajattelussa usein ymmärrettävästi korostetaan innovaation merkitystä. Kun puhutaan jostakin asiasta uutena tai innovatiivisena, tarkoituksena on ilmaista sen olevan jotakin parempaa kuin aiemmat. Tämä on omalla tavallaan näkyvisä myös puolustusjärjestelmän kehittämisessä. Kun tarkoituksena on vakuuttaa päättäjii ideoiden tarpeellisuudesta, niitä markkinoidaan parhaina tai ainoina vaihtoehtoina eri haasteisiin ja mahdollisuuksiin. Huomiota tulee kiinnittää siihen, että kaupalliset ja poliittiset intressit kuuluvat osaksi sotilaallisten innovaatioiden kenttää, jolloin niitä voidaan tarkoituksellisesti pyrkiä 'myymään' muille toimijoille.

Lisäksi innovaatiot harvoin, jos koskaan, säilyvät oivaltajan sa yksinoikeutena. Sotilaallisilla innovaatioilla on erityinen taipumus levitä muiden toimijoiden käyttöön ajan saatossa. Tässä korostuu tarve adaptaatiokykyyn, sillä se tarjoaa keinon reaktiivisesti toimia muuttuvien olosuhteiden vaatimusten mukaisesti. Reaktiiviset suorituskyvyt korostuvat erityisesti keskityttäessä puolustuksellisuuteen.

Sotilaallisten innovaatioiden leviäminen perustuu kahden muuttujan keskinäiseen suhteeseen: taloudelliseen intensi-

(Kuva: Puolustusvoimat / Panu Niemi)

teettiin ja organisaationaaliseen haastavuuteen, joista jälkimmäinen usein toimii suurimpana innovaation hidasteena. Yleisesti ottaen korkeat taloudelliset kustannukset ja pieni organisaationaalinen muutos ovat sotilaallisille toimijoille mieluisampi tapa uudistua. Resurssien niukkuus voi kuitenkin pakottaa toimijoita poikkeamaan tästä, kun ne pyrkivät maksimoimaan rajallisista resursseista saatavat hyödyt. Näitä valintoja ohjaavat toimijoiden omat reunaehdot. Tällä tarkoitetaan toimijoiden tietoisesti tai tiedostamatta asettamia rajoja sen suhteen, mitkä käsitetään mahdollisina tai varteenotettavina vaihtoehtoina, sekä niiden välisiä arvosuhteita.

Puolustusjärjestelmän kehittämisessä innovointi tulisi ensisijaisesti ymmärtää sodan ja kehityksen hallinnan mahdollistavana keinona, joka ei kuitenkaan välttämättä ole ainoa tai paras vaihtoehto. Toimijakohtaiset erityispiirteet määrittävät, kuinka ne osaltaan lähestyvät kohdattuja haasteita ja mahdollisuuksia. Tietyissä kansallisessa viitekehityksessä luotu järjestelmä ei välttämättä sovellu sellaisenaan muiden käytettäväksi, jolloin on tärkeää ylläpitää kykyä itsenäiseen kehitystoimintaan. Kokonaisvaltaisessa suunnittelussa tulee tasapainottaa niin tarvetta säilyä nykyaikaisena, kustannustehokkaana, arvojen mukaisena kuin yhteistoimintakykyisenäkin muiden kumppaneiden kanssa. Joskus valinta olla

uudistumatta voi olla paras vaihtoehto. Tämä kuitenkin vaatii ymmärrystä toimijan omista reunaehdoista, mikä ilmenee esimerkiksi suomalaisen sotilastaidon kulmakivissä: oman ympäristön vahvassa tuntemisessa sekä luottamuksessa yksilöllisiin ominaisuuksiin. Strategisen suunnittelun viitekehityksessä olisi muistettava, että taktiikka on taito voittaa sota, siinä missä strategia on taito valita sota.

Kirjoittaja:

Aleksi Kivimaa on yhteiskuntatieteiden ylioppilas Poliitiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelmassa Tampereen yliopiston Johtamisen ja talouden tiedekunnassa. Filosofian maisteri Janina Saarnio työskentelee määräaikaisena suunnittelijana Puolustusvoimien tutkimuslaitoksessa konseptien ja käyttöperiaatteiden tutkimusalalla.